

A szerkesztőbizottság tagjai:

BARTHA ELEK, FÜLEMILE ÁGNES, KEMECESI LAJOS, KÓSA LÁSZLÓ,
KÜLLŐS IMOLA, MOHAY TAMÁS, PALÁDI-KOVÁCS ATTILA, POZSONY
FERENC, SZARVAS ZSUZSA, VARGYAS GÁBOR.

Felelős szerkesztő:

VIGA GYULA

A szerkesztő munkatársai:

BÁTI ANIKÓ – JUHÁSZ KATALIN

A szerkesztőség címe: MTA BTK Néprajztudományi Intézet H–1014 Budapest I.

Országház utca 30. Telefon: (1) 356 99 39

Telefon/telefax: (1) 356 80 58, e-mail: vigagyula@gmail.com

TARTALOM

Tanulmányok és közlemények

<i>PÓCS Éva:</i> A magyar táltos és a honfoglaláskori samanizmus. Kérdések és feltevések	1
<i>PALÁDI-KOVÁCS Attila:</i> Teherhordó módok és eszközök a Kisalföldön a 20. század első felében	47
<i>S. LACKOVITS Emőke:</i> Családszerkezet, rokonság, temetkezési rend a Balaton-felvidéken	64
<i>RISKÓ Kata:</i> A folklórmozgalmak szerepe a szilicei tréfás verbuválás hagyományában	74

Kutatók és életművek

<i>VARGYAS Gábor:</i> Egymás tekintetében. Bíró Lajos magyar természetbúvár és az új-guineai német misszionáriusok – egymásról	92
---	----

Viták, vélemények

<i>GRANASZTÓI Péter:</i> Tárgygyűttesek az életút elején	100
<i>RICHTER Pál:</i> Családi hagyományok és zenei kistájkutatás	107
<i>BALOGH Balázs:</i> Egy népzenei kutatás társadalomnéprajzi vonatkozásai	111
<i>A. GERGELY András:</i> Primitív perspektívák etnográfiai bája <i>A Perspektívák – művészet és etnográfia</i> kiállítás törzsi és modern diskurzusáról	115

Kitüntetettek előadásai

<i>ZENTAI Tünde:</i> Hímes templomok a Dél-Dunántúlon	118
<i>PETI Lehel:</i> Nyelvi keveredés és új identitás egy moldvai csángó településen	137

Könyismertetések

Haasis, Lucas – Rieske, Constantin (Hg.): Historische Praxeologie (<i>Bednárík János</i>), Ellwanger, Karen – Hauser, Andrea – Meiners, Jochen (Hg.): Trachten in Lüneburger Heide und Wendland (<i>Liszka József</i>), Danglová, Ol'ga: Modrotlač na Slovensku (<i>Horváth Terézia</i>), Madzsarov, Dzseni: A szertartásbeli gesztus funkciója és szemantikája a magyar kultúrában (<i>Farkas Baráthi Mónika – Vindus Melinda</i>), Halász Péter: „Cserefának füstje hoztakikönyvemet...” (<i>Mirk Szidónia</i>), Sedlmayr Krisztina: Szalmakosarak (<i>Paládi-Kovács Attila</i>), Szabó Magdolna: Szalmakötőháziipar Erdélyben (<i>Cseh Fruzsina</i>), Mácza Mihály: Válogatott tanulmányok (<i>Kósa László</i>), Kovách Imre: Földek és emberek (<i>Horváth Gergely Krisztián</i>), Csoma Zsigmond: Paraszti virágkultúra Magyarországon (<i>S. Lackovits Emőke</i>), Aranyos-vidék honismereti monográfiája (<i>Vajda András</i>), Baksa Brigitta: Néprajz az iskolában (<i>Vasvári Zoltán</i>), Csinta Samu: A lélekmentő. Kallós Zoltán első kilencven éve (<i>Rudasné Bajcsay Márta</i>), Varga Norbert: Kígyótestvér. Népmesék és mondák Balogfalváról (<i>Magyar Zoltán</i>), Pozsony Ferenc: Háromszéki ünnepek (<i>Tátrai Zsuzsanna</i>), Karácsony Molnár Erika: Dúsgazdagolás. Egy székellyföldi farsangi dramatikus játék (<i>Tátrai Zsuzsanna</i>), Szőke Anna: A lélek és a valóság kapcsolata. Egy bácskai falu vallási élete (<i>Szigeti Jenő</i>), Kisdí Barbara (szerk.): Létkérdések a születés körül (<i>Farkas Judit</i>)	155
--	-----

KÖNYVISMERTETÉSEK

Haasis, Lucas – Rieseke, Constantin (Hg.): Historische Praxeologie. Dimensionen vergangenem Handelns. Ferdinand Schöning, Paderborn, 2015. 243 p.

Bednárík János

A *történeti praxeológia* egy viszonylag zsenge hajtás azon a terebélyes fán, amelynek gyökerei az 1970-es években megjelenő új társadalom- és kultúrtörténeti irányzatokig nyúlnak. A történettudományban a populáris kultúra, a mindennapi élet, vagy éppen a mikroperspektíva „felfedezésével” olyan elméleti-módszertani diskurzusok indultak meg, amelyek a történeti témákkal foglalkozó néprajzosok számára is megkerülhetetlenek, annál is inkább, mert „házon belül”, vagyis néprajzi / antropológiai fórumokon, kevés hasonló eszmecsere folyik. Jelen kötet az oldenburgi Carl von Ossietzky egyetem „Selbst-Bildungen. Praktiken der Subjektivierung” elnevezésű doktori kollégiumának ambiciózus vállalkozása, amely egy 2012 és 2014 között „Doings-Sayings-Writings” címmel, különböző német (és svájci) egyetemekről verbuvált ifjú történészek részvételével tartott workshop-sorozat eredményeként született.

A szerkesztők – az említett kollégium doktoranduszai – programadónak szánt bevezetőben körvonalazzák a történeti praxeológia módszerét, amely a mindennapok története (*Alltagsgeschichte*), a mikro-történet és a *Selbstzeugnisforschung* által kijelölt úton halad tovább. Haasis és Rieseke tanulmányának célja az elméleti alapvetésen túl az, hogy bemutassák a praxis, mint – történeti anyagon (is) használható – elemzési egység előnyeit, és a vele való munka konkrét lépéseit. A múltbéli praxisok (praktikák) jellemzőit három elem köré csoportosítják, amelyek egyben az elemzés három szintjének felelnek meg. A praxisokat (1) *anyagiságukban (Materialität)* ismerhetjük föl, (2) *folyamatként* való felfogásuk (*Prozessualität*) egyszerre vet számot a praxissá tömörülő cselekvések szabályszerűségével és rendezettségével (koherencia), valamint azok nyitottságával és esetlegességével (kontingencia), (3) *történetiségüket*, történeti relevanciájukat (*Historizität*) pedig az adott korban és környezetben való diskurzív beágyazottságuk meghatározása révén nyerik el.

A kötet zömét a workshop nyolc fiatal kutatójának tanulmányai teszi ki. Az írások széles tematikai skálán mozognak, de közös bennük, hogy a középpontba mindegyikük a praxis fogalmát állítja. A szerzők a történeti praxeológia – nyilván közösen megvitattott, mégis különböző módokon megvalósított – módszerét tesztelik saját anyagukon. Legfontosabb vonatkoztatási pontjuk Theodore R. Schatzki amerikai filozófus praxiselmélete, amelynek egyes elemeit (pl. praxisdefinióját, a „Social Sites”-konceptióját) szinte mindegyiküknél megtaláljuk. Emellett többen merítenek más praxis- és diskurzuselemzési módszerekre (Andreas Reckwitz, Achim Landwehr nyomán), és esetenként más régebbi és új elméleti-módszertani fogódzókat is segítségül hívnak (pl. Carlo Ginzburg „következtetésekre épülő” paradigmáját, Reinhard Kosselleck fogalomtörténeti megközelítését, vagy Bruno Latour *Actor-Network-Theory*-ját).

Tim Neu (Göttingen) a 17. századi alkotmányoszevegek gyakorlatba való átültetésének kérdését vizsgálja, ahol az egyfajta interfészként (Schnittstelle) értelmezett praxisban oldódik fel „a termékellen mikro-makro dichotómia”. Annika Raapke (Oldenburg) a hallgatás / elhallgatás praxisát állítja a középpontba a Karibi szigetvilágot 1780-ban sújtó nagy hurrikánról szóló (illetve inkább azokról hallgató) személyes beszámoló kapcsán. Anne Mariss (Tübingen) a 18. századi ásványgyűjtés gyakorlatát veszi górcső alá, mint felvilágosult értelmiségiek körében jellemző tudásalkotási, tudástovábbadási és demonstrációs praxist. Jörn Eiben (Oldenburg) a német császárság idején született futball-kézi-

könyveket elemzi, eközben a különböző tipikus cselekvések, praktikák önálló entitássá (tudni illik a futballá) való tömörülését, másrészt az individuum felé a normatív leírások által támasztott elvárásokat figyeli meg. Julia Breitruck (Mannheim) egy speciális polgári szokás, a madáridomítás 18-19. századi technikai változásának kapcsán – a flageolet-furulyát a madárhangot imitáló kéziorgona, a serinette váltotta föl – töpreng a muzikalitás (mint tehetség) muzsikálás (mint praxis) kora újkori diskurzív viszonyáról. Jose Márdones Caceres (Zürich) a „bestialitás” egy 17. századi svájci példáján keresztül a szexualitás praxisának korabeli értelemalkotó diskurzív kereteit keresi, és egyben rámutat a praxis, mint a múlt másságának feltárását segítő elemzési egység lehetőségeire. David Sittler (Siegen) a jelen szelfi-divatjából kiindulva egy chicagói utca 1900 és 1930 közötti médiapraktikáit elemzi abból a szempontból, hogy ezek milyen lehetőségeket (interpretációs, cselekvési és reakciós teret) nyújtottak egyes aktorok önképének megalkotásához és közvetítéséhez. Mareike Böth (Kassel) a boldogság fogalmát övező 18. századi diskurzus praxeológiai olvasatát adja, amennyiben a kiválasztott normatív szövegeket az aktív, reflexív, cselekvő szubjektum szempontjából vizsgálja.

A kötetet egy (virtuálisan összehívott) kerekasztalbeszélgetés zárja, amelyben tapasztaltabb történészek (Nikolaus Buschmann, Dagmar Freist, Marian Füssel, Achim Landwehr) és egy szociológus (Frank Hillebrandt) fejtik ki a véleményüket a történeti praxeológia mibenlétéről és a benne rejlő lehetőségekről. Bár a hozzászólók mindegyike leteszi a voksát az új módszer mellett, abban is egyetértenek, hogy a „kereket nem kell újra feltalálni”. A vitát mindenesetre nem zárja általános konklúzió, így az – a szerkesztők reményeinek megfelelően – tovább folyhat a praxis, mint elemzési szint és analitikus kategória hasznáról és jelentőségéről.

Ellwanger, Karen–Hauser, Andrea–Meiners, Jochen (Hg.): Trachten in Lüneburger Heide und Wendland. Münster–New York, Waxmann 2015. 435 p. /Visuelle Kultur. Studien und Materialien. Herausgegeben von Irene Ziehe und Ulrich Hägele im Auftrag der Kommission Fotografie der Deutschen Gesellschaft für Volkskunde. Band 9./

Liszka József

Ha a kívülálló manapság egy népviseletet taglaló könyvet lát, talán önkéntelenül is arra gondolhat, mi újat lehet még ebben a témában mondani? Köztudomású, hogy a népi kultúra egyik legkorábban felfedezett jelenségcsokra éppen a népviselet (majd később, differenciáltabban fogalmazva: népi ruházatkodás, népi öltözködés stb.) volt. Rengeteg hasznos, lényegre törő vagy éppenséggel éppen a lényegre elfedő, félrevezető könyv, tanulmány áll a kérdéskör iránt érdeklődők rendelkezésére. Közben az élő paraszti viselet már egyértelműen a múlté (miközben az öltözködés, ruházat kérdéskörét parasztságtól függetlenül, a mai társadalmi rétegek, szubkultúrák stb. vonatkozásában is lehet vizsgálni, amit az arra specializálódott szakemberek meg is tesznek), viszont a szemünk előtt (is) zajlik a viseletek talán soha nem látott revitalizációja, illetve (a kitalált hagyomány mintájára) megkonstruálása is. Az 1968-ban, az ottani tanyavilágból kialakult, Komáromhoz közeli Vágfüzesen például az utóbbi évtizedekben kreáltak egy női viseletet, amiben a falu folklórcsoportja felléphet. A mostani fiatalok is tudják (?) még, hogy *kitalált viseletről* van szó, de vajon néhány generáció múltával is így lesz ez?

A most bemutatásra kerülő kötet egy három esztendő, 2009-től 2012-ig tartó, az oldenburgi egyetemen zajló, a vizsgált térség négy múzeumát is befogó, a kötet címével megegyező elnevezésű projektum eredményeit adja közre. A négy résztvevő muzeológiai intézmény, gyűjtemény, a következő: Bomann-Museum (Celle), Museum für das Fürstentum Lüneburg, Museumsdorf Hösseringen